Biografie van de Noordoostpolder

Grond voor verandering

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

EFL STICHTING

Polderlab

70 jaar geleden is de polder gepland en ontworpen voor een nieuwe maatschappelijke orde gebasseerd op wetenschappelijke inzichten

Nu is er een nieuwe maatschappij in de polder, wat voor plan hoor daarbij?

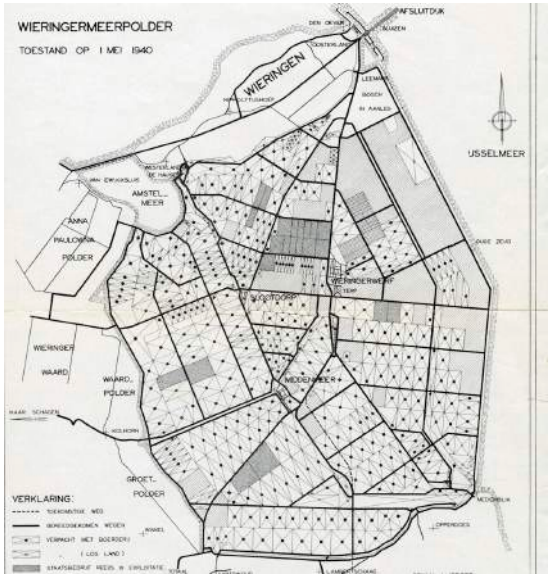

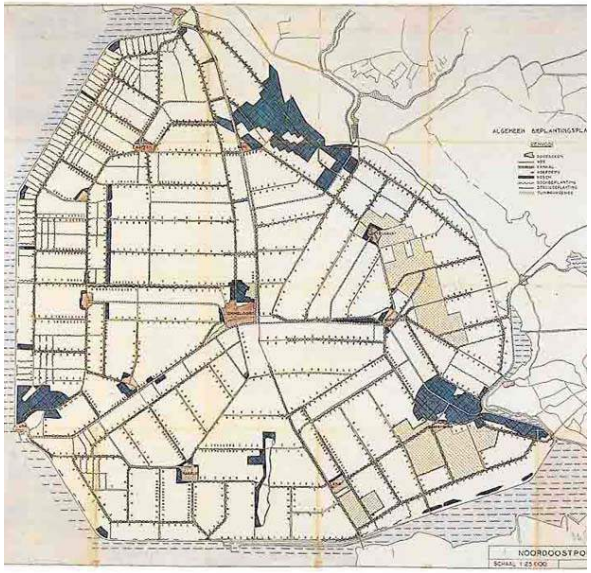

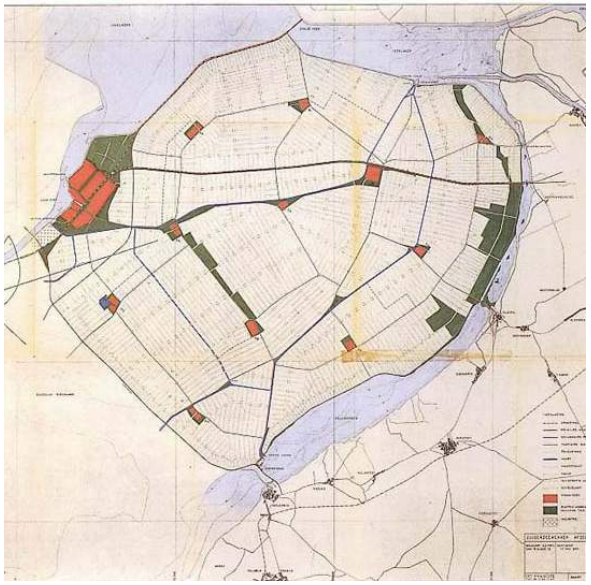

Polderlab

Onderzoek naar nieuwe maatschappelijke krachten

steden
dorpen
landelijk gebied

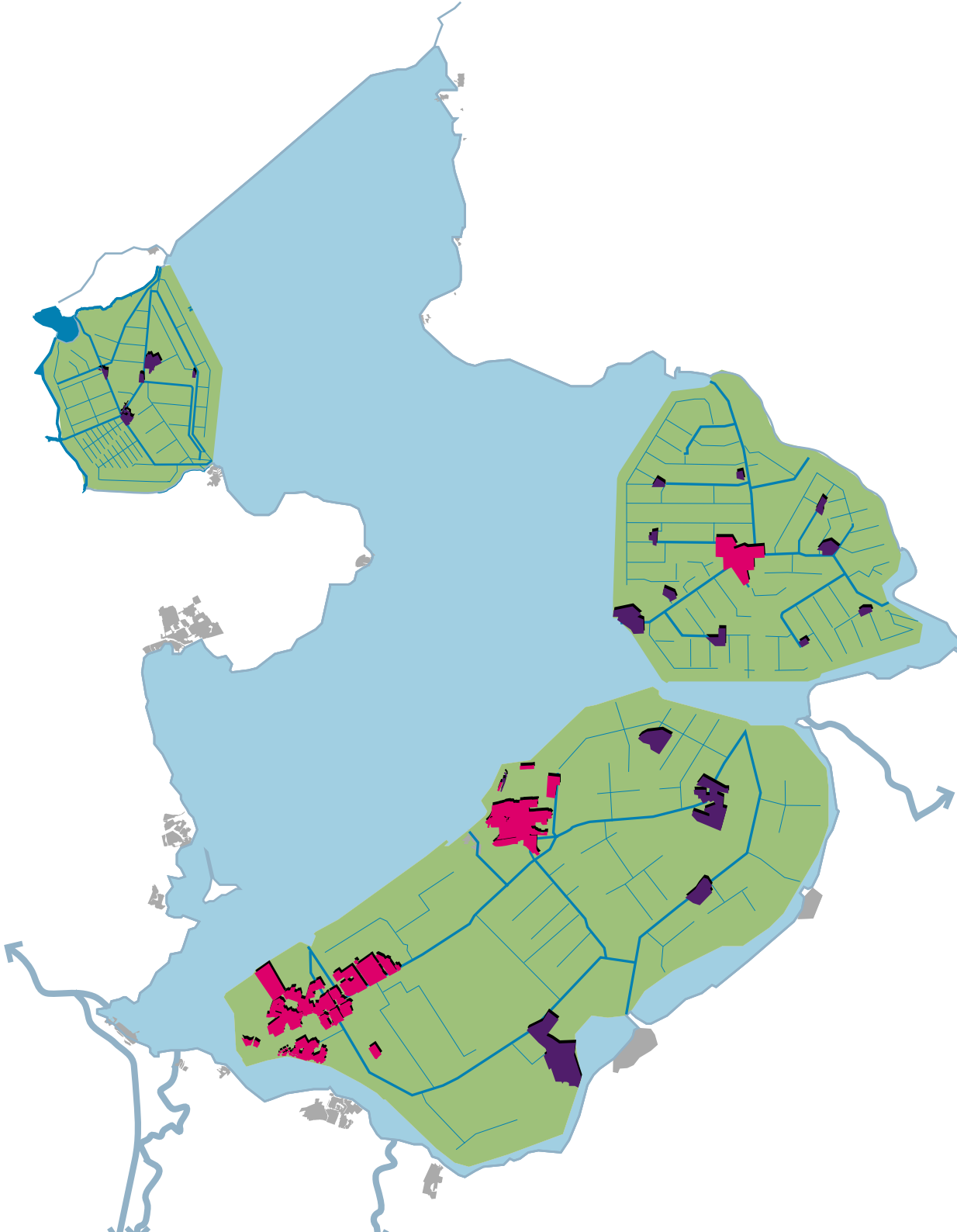

Stichting Polderlab

Hans Kars - Kars Advies

Martin Jansen - Kars Advies

Arnold Reijndorp - Han Lammers Leerstoel (UvA)

Miranda Reitsma - NieuwLandschap

Laura de Bonth - Nieuw Landschap

Dirk Verhagen - Nieuw Landschap

Biografie van de Noordoostpolder

Grond voor verandering

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

EFL STICHTING

Hoe heeft de polder zich ontwikkeld?

- de ontstaansgeschiedenis van de agrarische bedrijven
- hoe ziet de huidige bedrijfsvoering eruit?
- hoe zien de economische en sociale netwerken eruit?
- toekomstplannen en innovaties

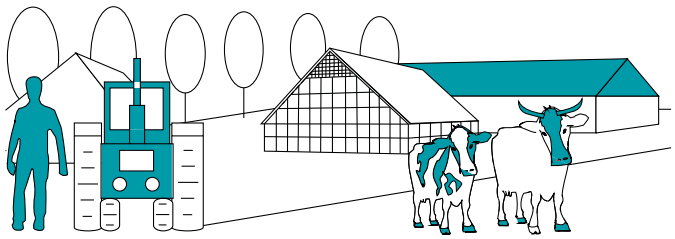

1964

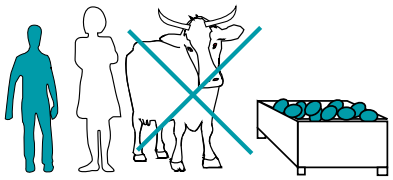

1984

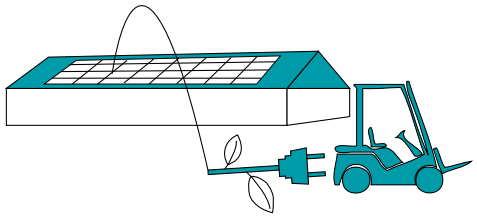

2010

Foto's: Romi Tweebeeke

Portretten

18 agrariërs

Akkerbouwbedrijf
2. Van Tilburg
3. Gebroeders de Zeeuw
4. Lumens
15. Omta
16. Papma
17. De Bruijn
9. Haenen
10. Langebeeke

Biologisch akkerbouwbedrijf
13. Van den Dries

Gemengd bedrijf
5. Borgijink
1. Plomp

Melkveehouderij
6. Gebroeders Damman
7. Hettinga

Recreatie
8. Maarssen

Wijngaard
11. Van der Veeken

Sierteelt
12. Van Bentem

Fruitboerderij
12. Vink

Woonzorgvoorziening
18. Oosterwijk

Portretten

9 erfbewoners

1. Harco en Mariel Christiaens
   Steenwijkerdwarsweg 10
2. Bonne Rook
   Steenwijkerweg 10.2
3. Edwin van Rijn
   Steenwijkerweg 8
4. Edwin van ‘t Erve
   Steenwijkerweg 3
5. Piet & Cobie Sanderse
   Steenwijkerweg 10.1
6. Jeroen & Barbara Vereecken
   Steenwijkerweg 6
7. Kees Houtman
   Steenwijkerdwarsweg 7
8. Dirk & Tiny den Hartog
   Steenwijkerweg 5.2
9. T. de Jong
   Steenwijkerweg 9

1. Schaalvergroting en spreiding van de bedrijfsvoering

Grote boeren

- Bedrijfsvoering gericht op groei en bulk
- Grondhonger, continue op zoek naar nieuwe grond

- Samenwerking tussen familieleden of in een maatschap
- Meerdere vaste werknemers

Verspreid bezit in gronden en erven voor opslag

1956 - 48 ha

2015 - 550 ha

‘De machines staan verspreid over twee locaties, de gewassen worden op drie locaties opgeslagen, waaronder in een bewaarloods op een industrieterrein in Emmeloord’

Foto: Romi Tweebeeke

Grote boeren

- Economisch netwerk wereldwijd
- Direct contact met eigen afnemers
- Advisering aan andere bedrijven

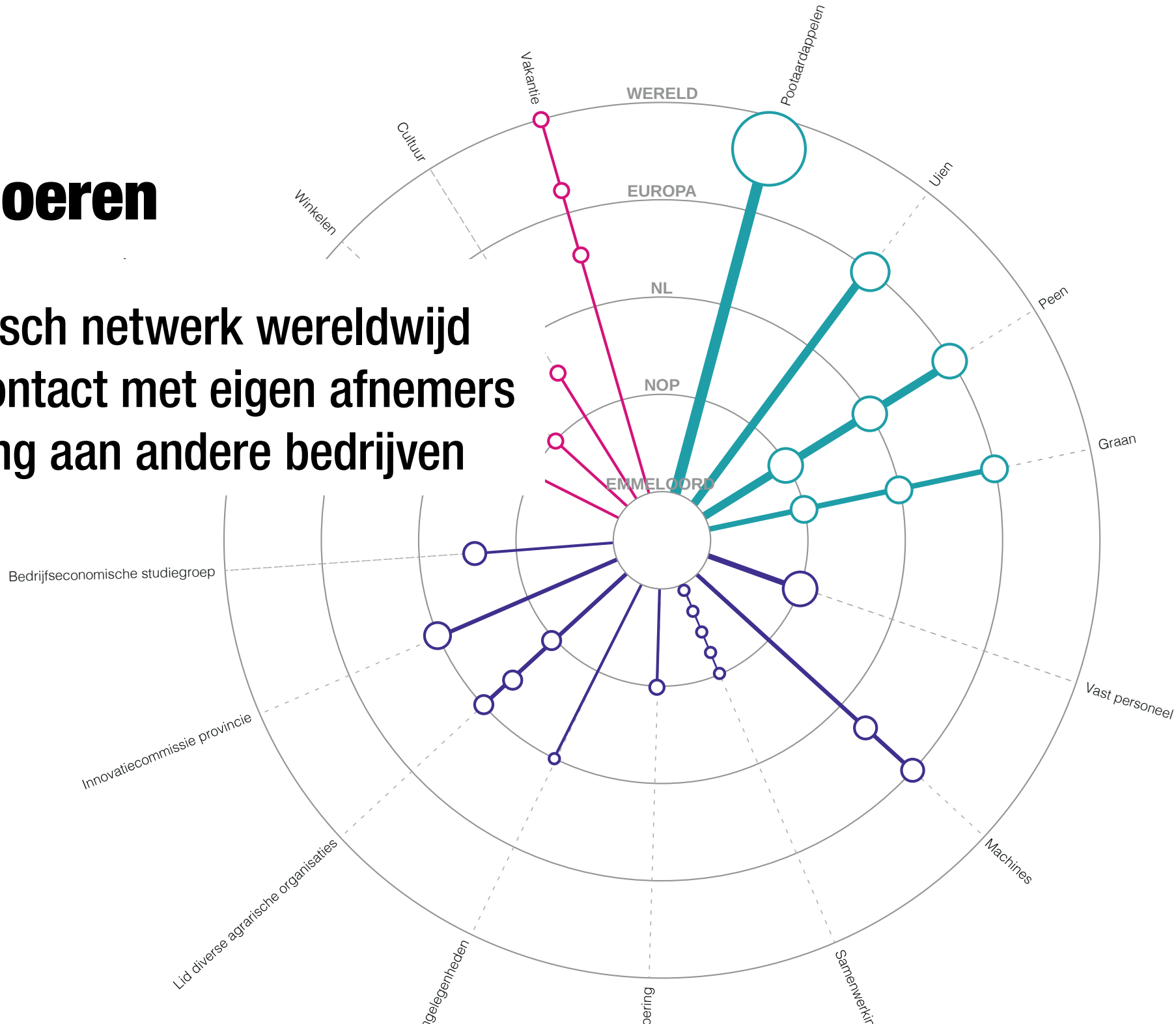

‘Je moet investeren in je afnemers. Dus ik vlieg drie keer per jaar naar Finland en Engeland om hen persoonlijk te ontmoeten.’

Foto: Romi Tweebeeke

Erf en productiegronden zijn losgekoppeld

- Groei zoveel mogelijk op het eigen erf
- Meerder percelen, maar ook erven in bezit
- Toename van het aantal verkeersbewegingen
- Leegstand van erven

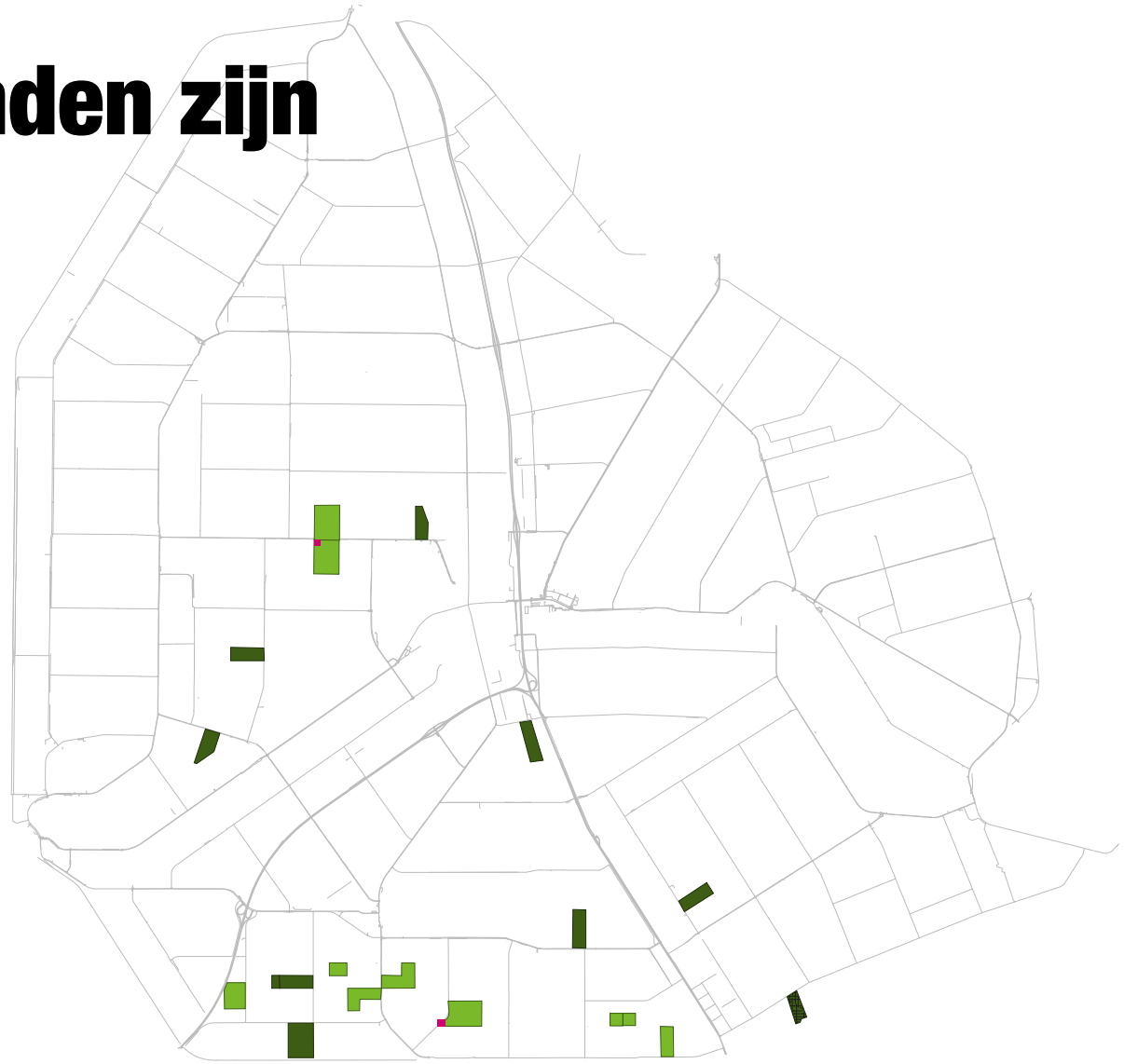

‘Voor de uitbreiding is door de gemeente maatwerk geleverd.’

2. Differentiatie van bedrijfsvoering

Differentiatie in bedrijfsvoering

<u>Oorspronkelijk:</u>
Bij aanleg van de polder werd afgezien van grote kavels.

Lange tijd grondmobiliteit zeer gering.

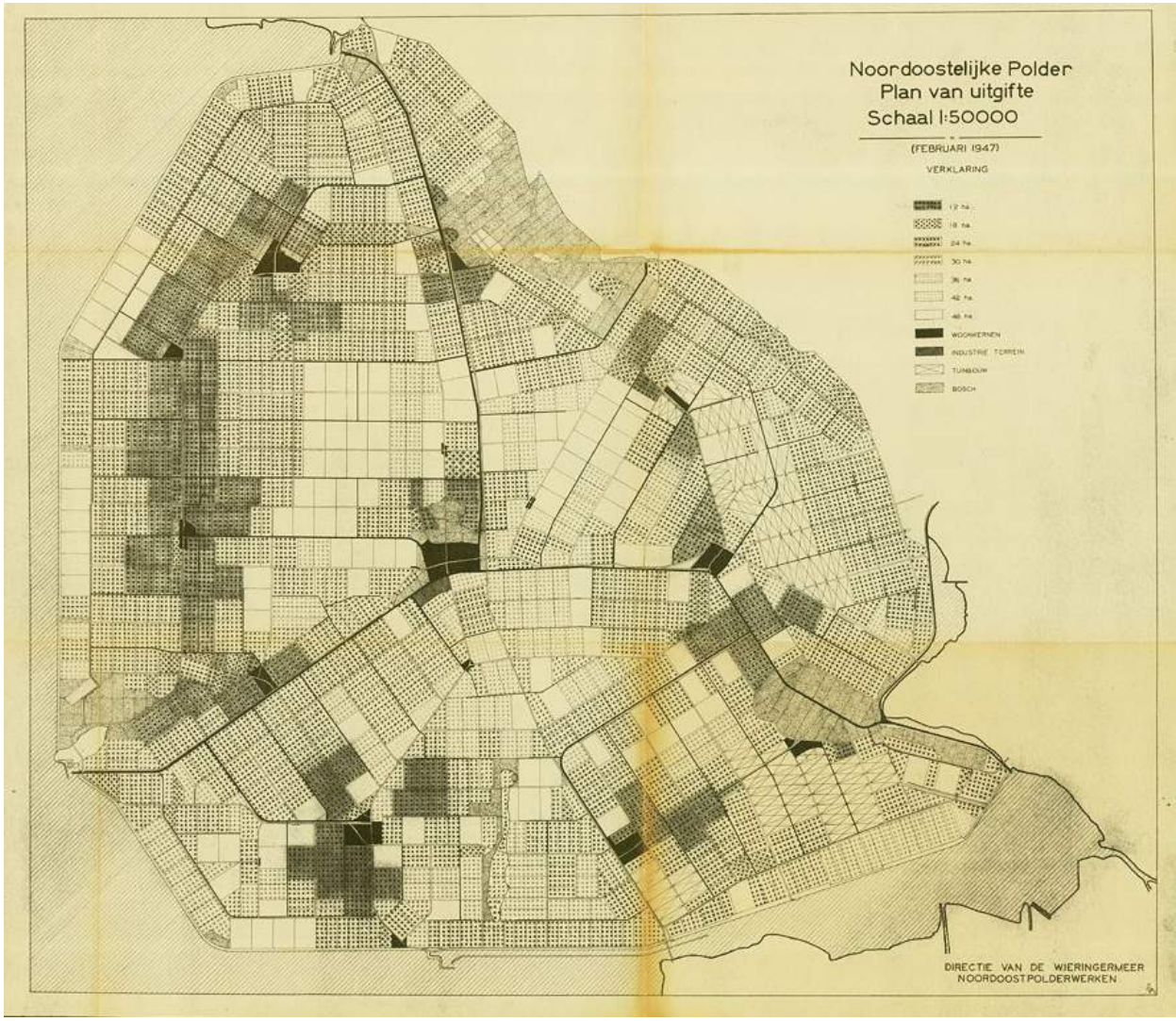

Middelgrote boeren: differentiatie in bedrijfsvoering

- Bedrijfsvoering niet meer gericht op groei alleen
- De ondernemers zoeken naar optimalisatie en een efficientieslag van de bedrijfsvoering
- Geen vaste werknemers, maar samenwerkingen

Middelgrote boeren: differentiatie in bedrijfsvoering

- Zoeken inversteringskapitaal van buitenaf (beleggers).

- Nevenactiviteiten om niet van 1 inkomstenbron afhankelijk te zijn

‘De consumptieaardappelen die door mijn vader verbouwd werden, heb ik ingeruild voor pootaardappelen.’

Foto: Romi Tweebeeke

‘Menselijke arbeid blijft altijd nodig, want het is niet zo dat je het melkveebedrijf volledig kan “overlaten” aan de robots.’

Foto: Romi Tweebeeke

Verpakken

Participatie in windpark

Melkvee

Akkerbouw

‘Een breed profiel maakt de onderneming robuust’

Foto: Romi Tweebeeke

Middelgrote boeren: vermarkten eigen producten

- vernieuwing op gebied van producten en kwaliteit, niet op kwantiteit
- verkoop en marketing van product in eigen hand
- creëren eigen afzetmarkt

Eigen label Lekker Puur ‘Sommige hippe zaken willen nu eenmaal geen kneuterige etiketten’

Foto: Romi Tweebeeke

BIOROMEO biedt een breed assortiment van biologische groenten en fruit aan restaurants, versmarkten, webshops en voedselcoöperaties

Foto: Romi Tweebeeke

Middelgrote boer: investeringen in de langere termijn

- door hoge grondkosten, worden de gronden uitgeput
- omslag naar een duurzame koers

‘Uitputting ligt op de loer. Dus minder intensief telen, meer gebruik van compost, in kaart brengen van bodemziektes.”

Foto: Romi Tweebeeke

‘5 hectare luzerne i.p.v. gras, een eiwithoudend en ‘stengelig’ voedergewas dat de bodem zuivert van aaltjes’

Foto: bovins-viande.reussir.fr/

3. Nieuwe functies in het landelijk gebied

Nieuwe functies in het landelijk gebied

Agrarische bedrijven varen een nieuwe koers

- Ontstaan vanuit risicospreiding doordat ze niet meer afhankelijk zijn van alleen agrarische bedrijfsvoering
- Overgestapt omdat huidige bedrijfsvoering niet meer rendabel was

Nieuwe functies in het landelijk gebied

Economisch netwerk tussen recreatieondernemers binnen en buiten de polder

Zichtbaarheid is voor deze bedrijven van belang dus doen veel aan branding en marketing

Aantrekkelijke omgeving is van belang

‘Het klinkt gek, maar wij hebben nooit geld verdiend met de verkoop van orchideeën op de veiling. Vanaf de jaren tachtig hebben we ons volledig gericht op de recreatieve en toeristische markt.’

Foto: Romi Tweebeeke

‘De ruimte en de prettige leefomgeving werken positief voor de mensen.’

‘We verkopen nu het gehele jaar snijbloemen en perkplanten. De winkel bepaalt dertig procent van de omzet.’

Foto: Romi Tweebeeke

Nieuwe functies in het landelijk gebied

Transformatie van
de erven

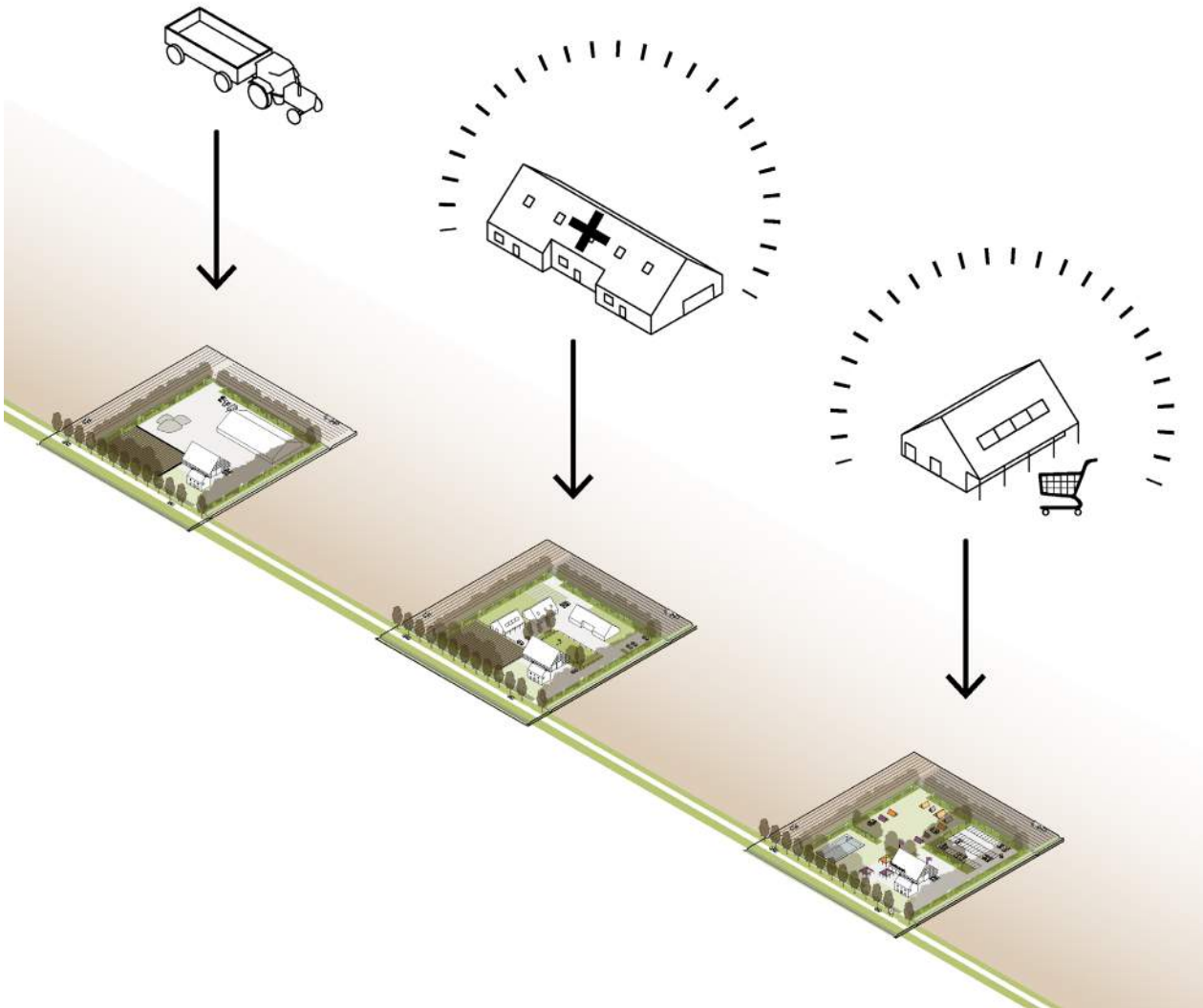

Agrarisch erf 1950

Erf bewoond door boer en zijn gezin.

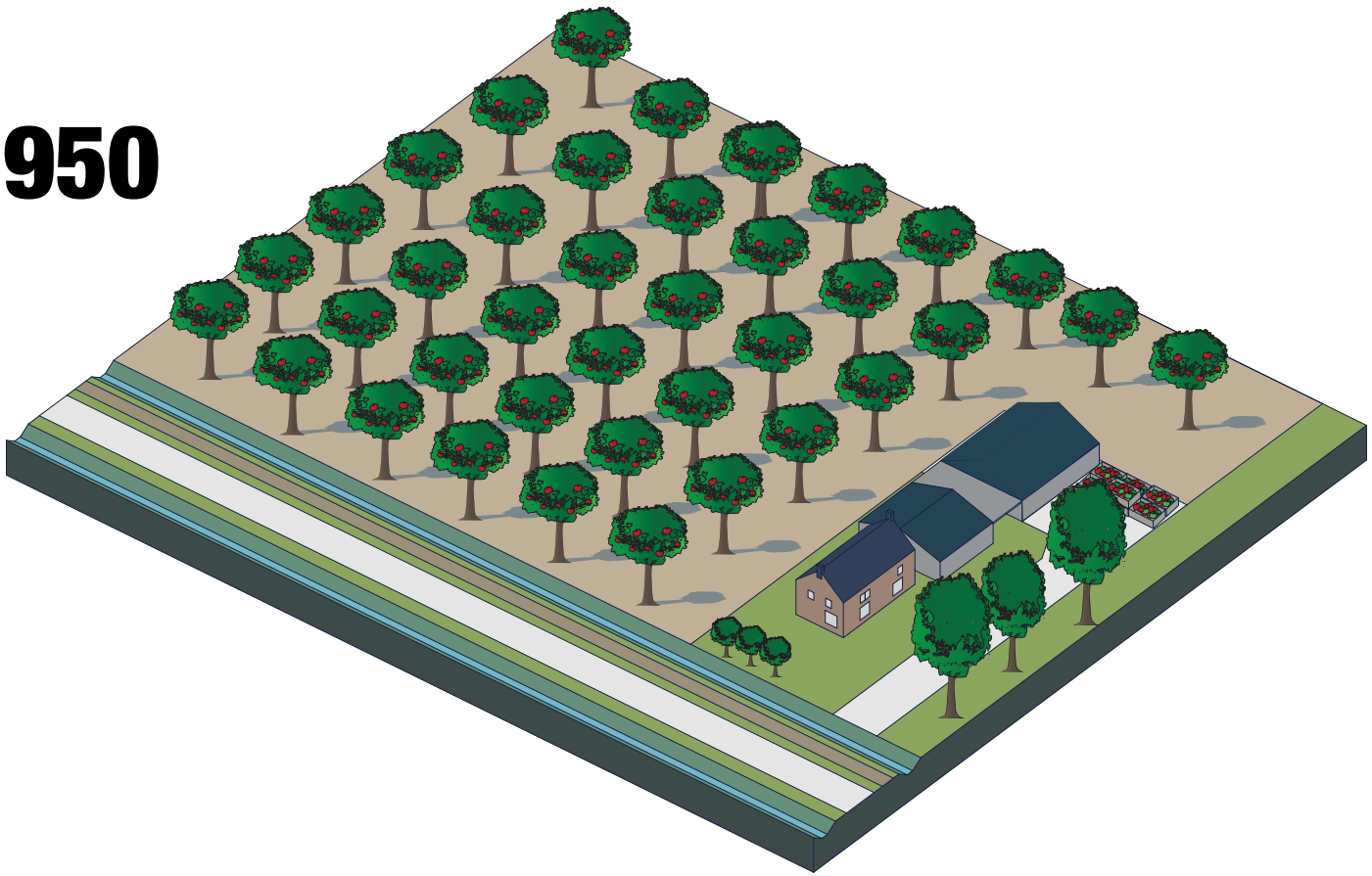

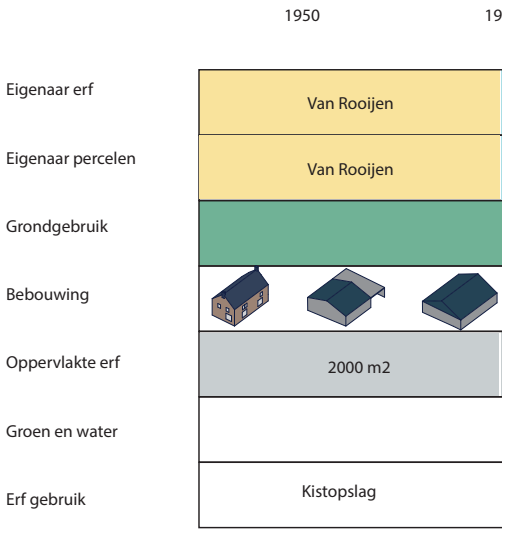

Agrarisch erf 1970

Uitbreiding van opstal en opslag.

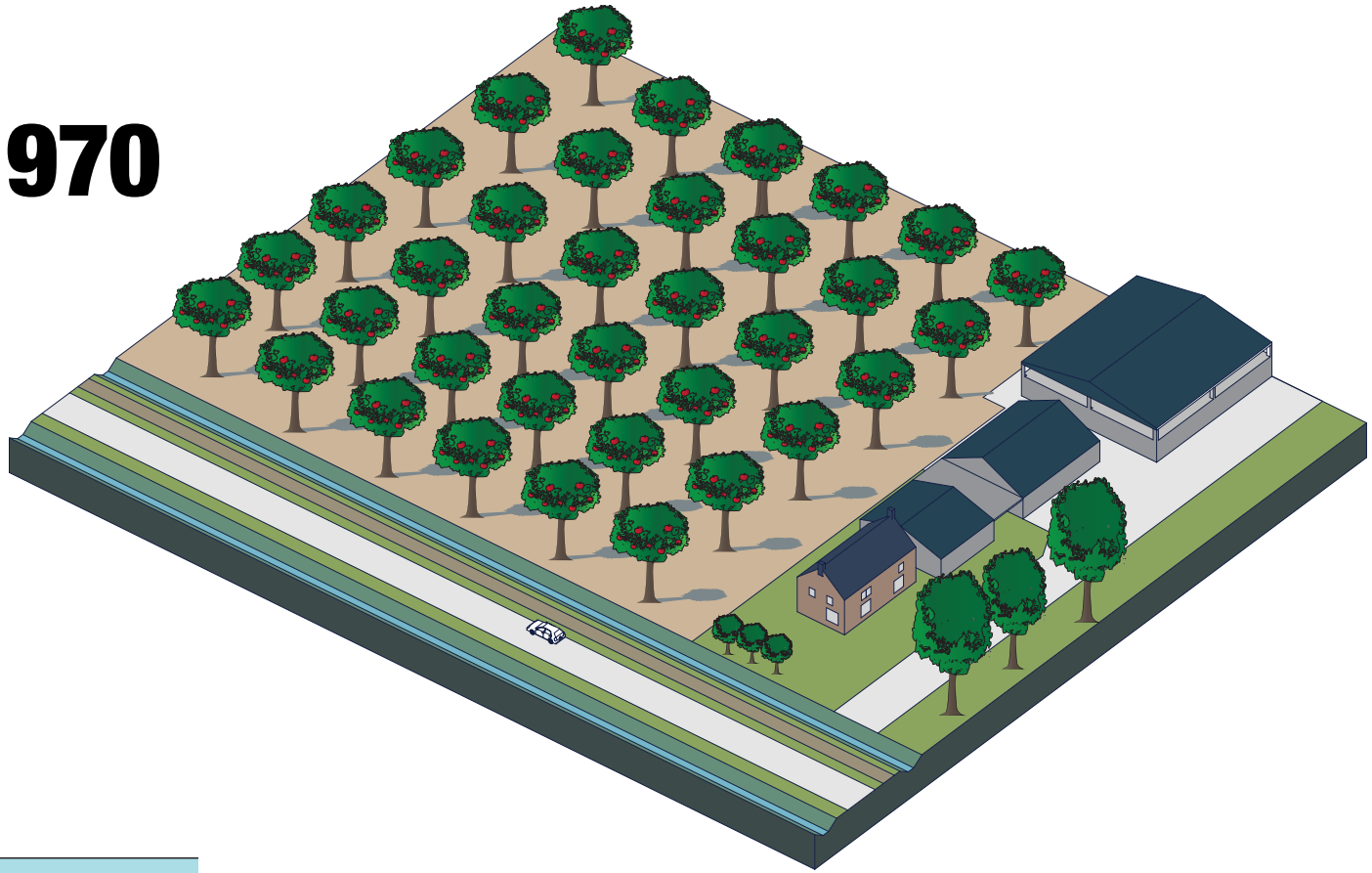

	1950	1964	1976
Eigenaar erf	Van Rooijen		Den Hartog
Eigenaar percelen	Van Rooijen		Den Hartog
Grondgebruik			
Bebouwing			
Oppervlakte erf	2000 m2		
Groen en water			
Erf gebruik	Kistopslag		Niks

Woonerf 2015

Het erf verliest agrarische functie.

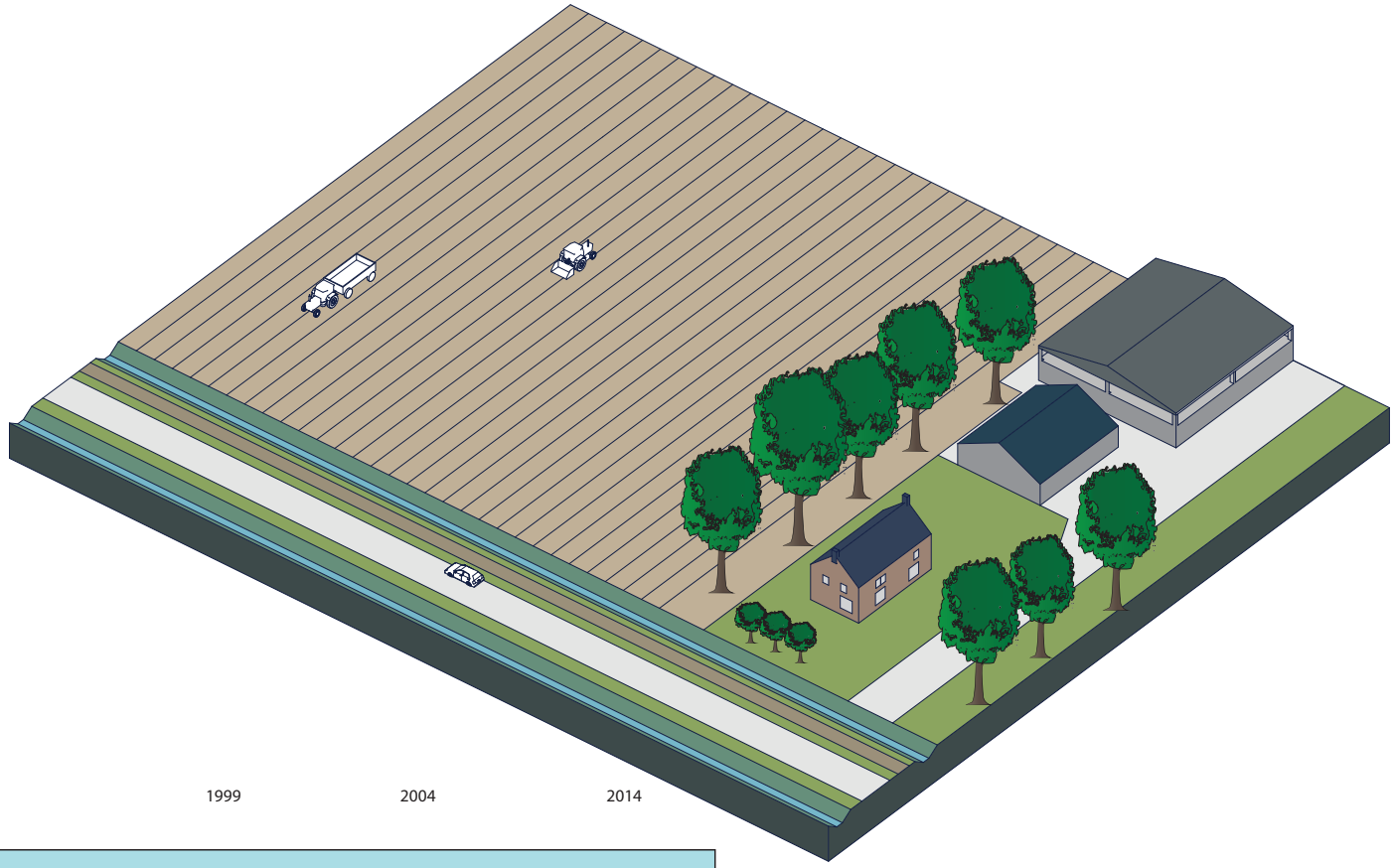

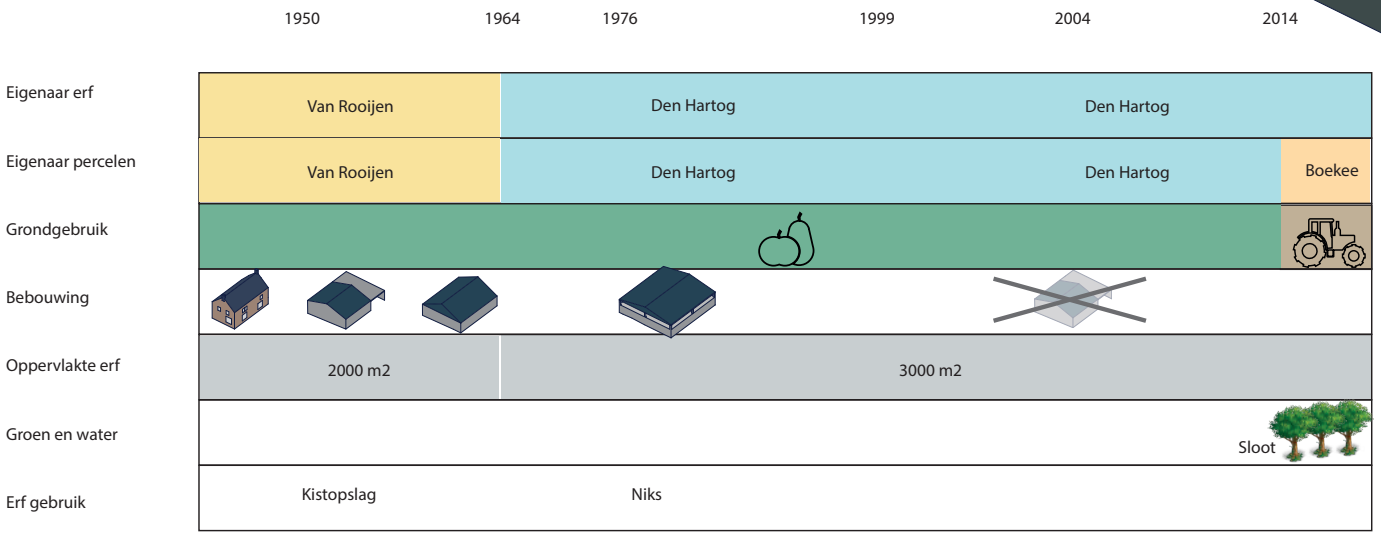

Functie wonen op de erven

Huidige bewoners willen zo lang mogelijk blijven wonen en doen aanpassingen aan de woning.

Onderhoud van erven is voor bewoners tijdrovend en kost veel geld

Huidige bewoners hebben een link met het agrarisch gebied en snappen hoe het werkt, wat als toekomstige bewoners andere eisen aan de omgeving gaan stellen?

4. Kennisnetwerken en samenwerking

Kennisnetwerken en samenwerking

<u>Oorspronkelijk:</u>

Plaatsen van boerderijen in groepjes van twee, drie of vier om het onderlinge contact te stimuleren

Vroeger voornamelijk uitwisseling van arbeid en materieel

Landbouwmachines werden ontworpen, uitgeprobeerd en veranderd, verbeterd. Een aardappelpootmachine in het werk.

Aangeboden door: Automobielbedrijf Van Duren B.V.

‘Sommige samenwerkingen zijn ooit door mijn opa gestart – die zijn dus heel waardevol, juist vanwege de klik.’

Foto: Romi Tweebeeke

Kennisnetwerken

Grotere bedrijven met meerdere werknemers
- functies in landelijke besturen en denktanks
- consultancy voor collega’s op vlak van bedrijfsvoering
- uitwisseling met het buitenland, opzetten bedrijven en plannen

Andere boeren bedrijven
- lokale bestuursfuncties
- studiegroepen

‘Zo kan ik advieswerkzaamheden beter combineren met het werk op de boerderij.’

Foto: Romi Tweebeeke

Sinds jaren ben ik lid van een studieclub van twaalf akkerbouwers. We vergaderen, wisselen ideeën uit en organiseren excursies.

Foto: Romi Tweebeeke

In een studieclub met 22 veehouders delen we ideeën en kennis.

Foto: Romi Tweebeeke

Kennisontwikkeling door uitvindingen

- innovaties gericht op specifieke vragen in eigen bedrijfsvoering
- innovaties die vermarkt kunnen worden
- samenwerking met specialistische bedrijven

‘Een machine die kisten vult en stapelt – de uitvinding is wereldwijd in de verkoop.

Foto: Romi Tweebeeke

‘Ik ben altijd op zoek naar vernieuwing, zo heb ik een handpootmachine ontworpen, een elektrische selectiewagen en een rooisysteem waarbij zonnestralen bacteriële ziekten bestrijden.’

Foto: Romi Tweebeeke

Samenwerkingen

Opzetten van (duurzame)ketens voor uitwisseling

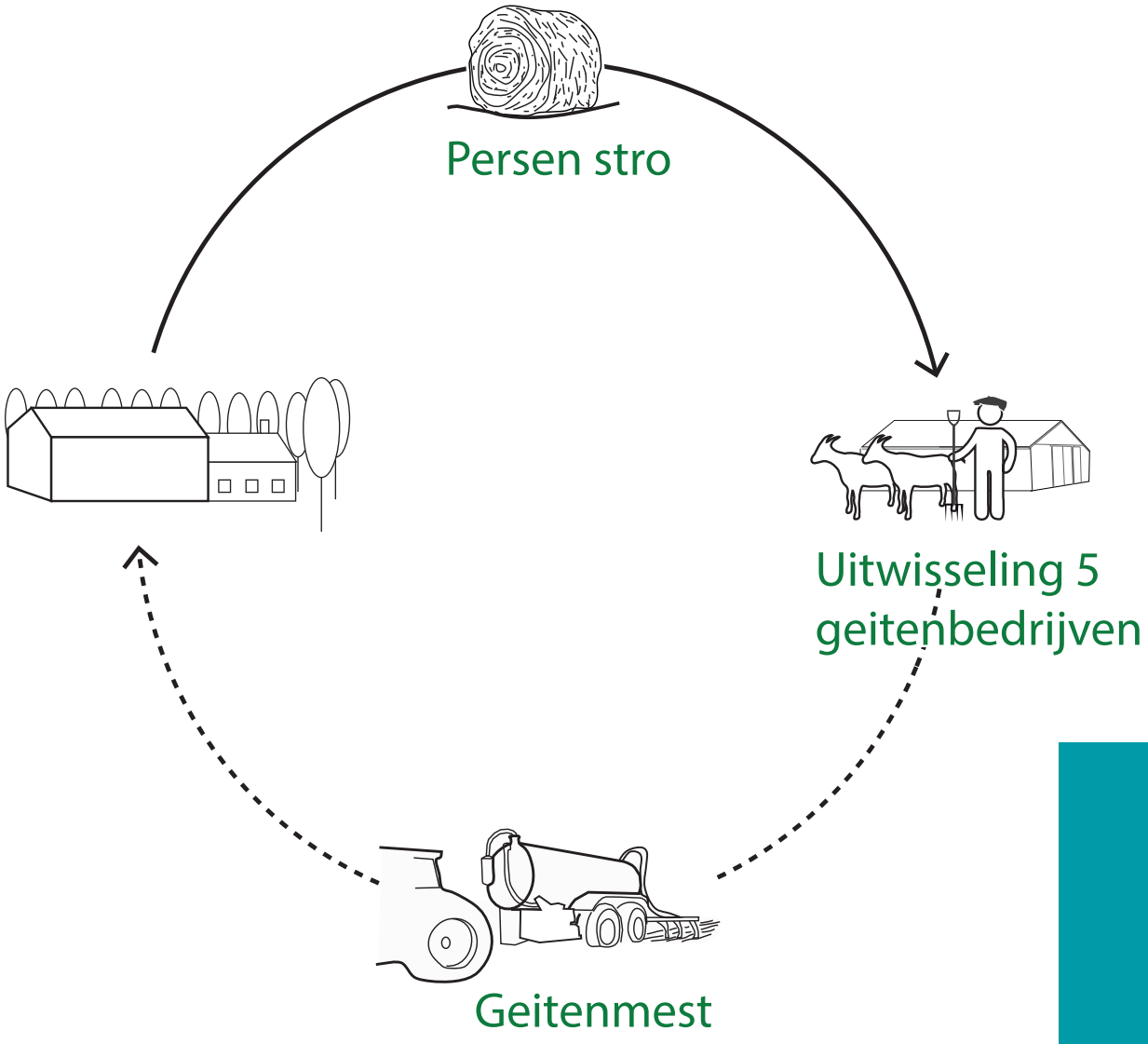

‘Wij persen stro – droge bloeistengels van graan – en in ruil krijgen we geitenmest terug.’

‘Een melkveehouder uit Sint Jansklooster levert de mest voor het land – in ruil krijgt hij het eiwitrijke luzerne als voer voor de koeien.’

Foto: Romi Tweebeeke

5. Sociale netwerken

Sociale netwerken

- Netwerken voor school, dagelijkse boodschappen en sport nog sterk op de nabije dorpen gericht.

- Relatie met plaatsen op het oude land

Wat betekent dat voor het ruimtelijke systeem van de polder?

Grondgebruik 1950

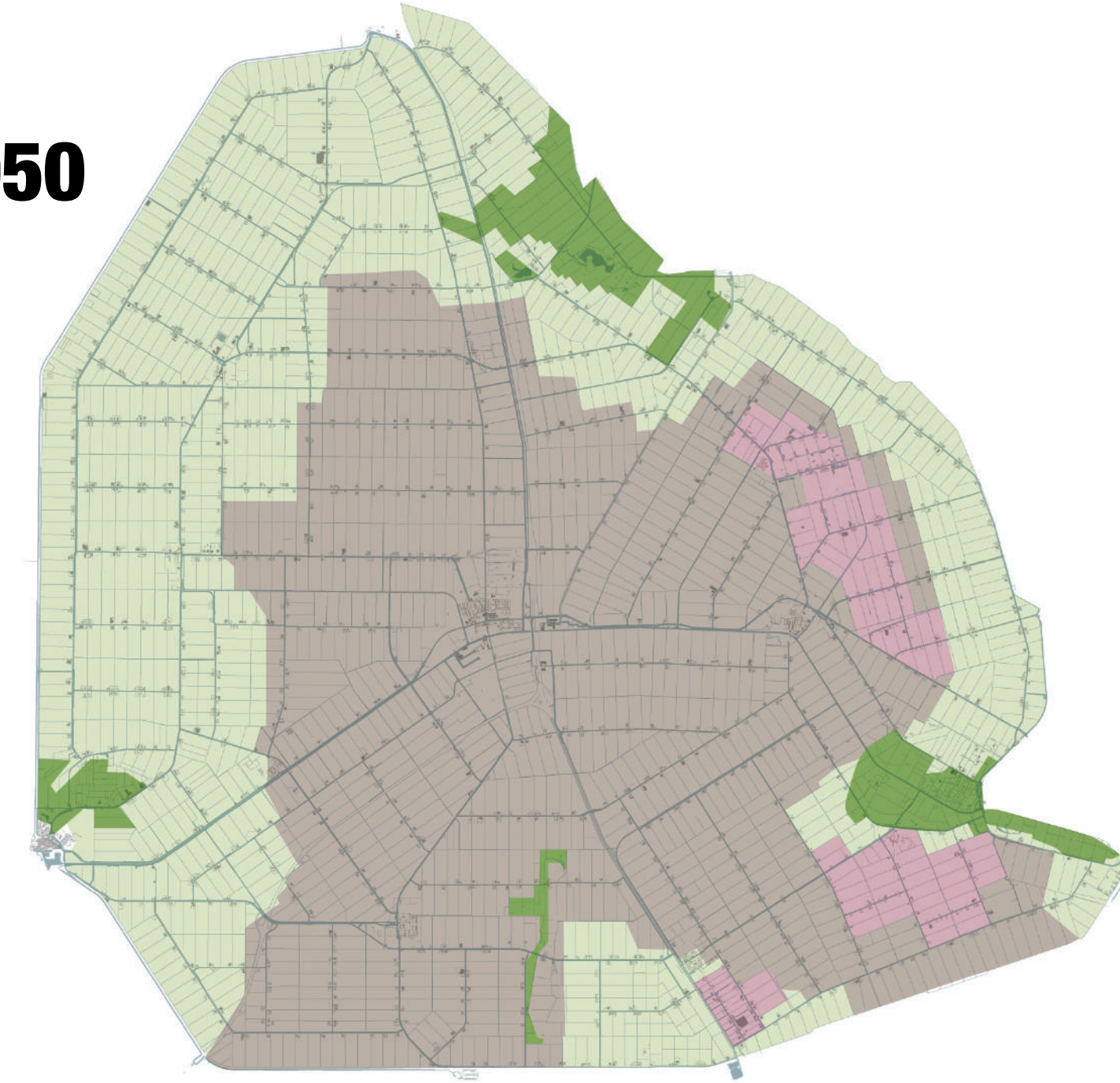

Gemengd bedrijf
Akkerland
Tuinbouw
Bos

Grondgebruik 2014

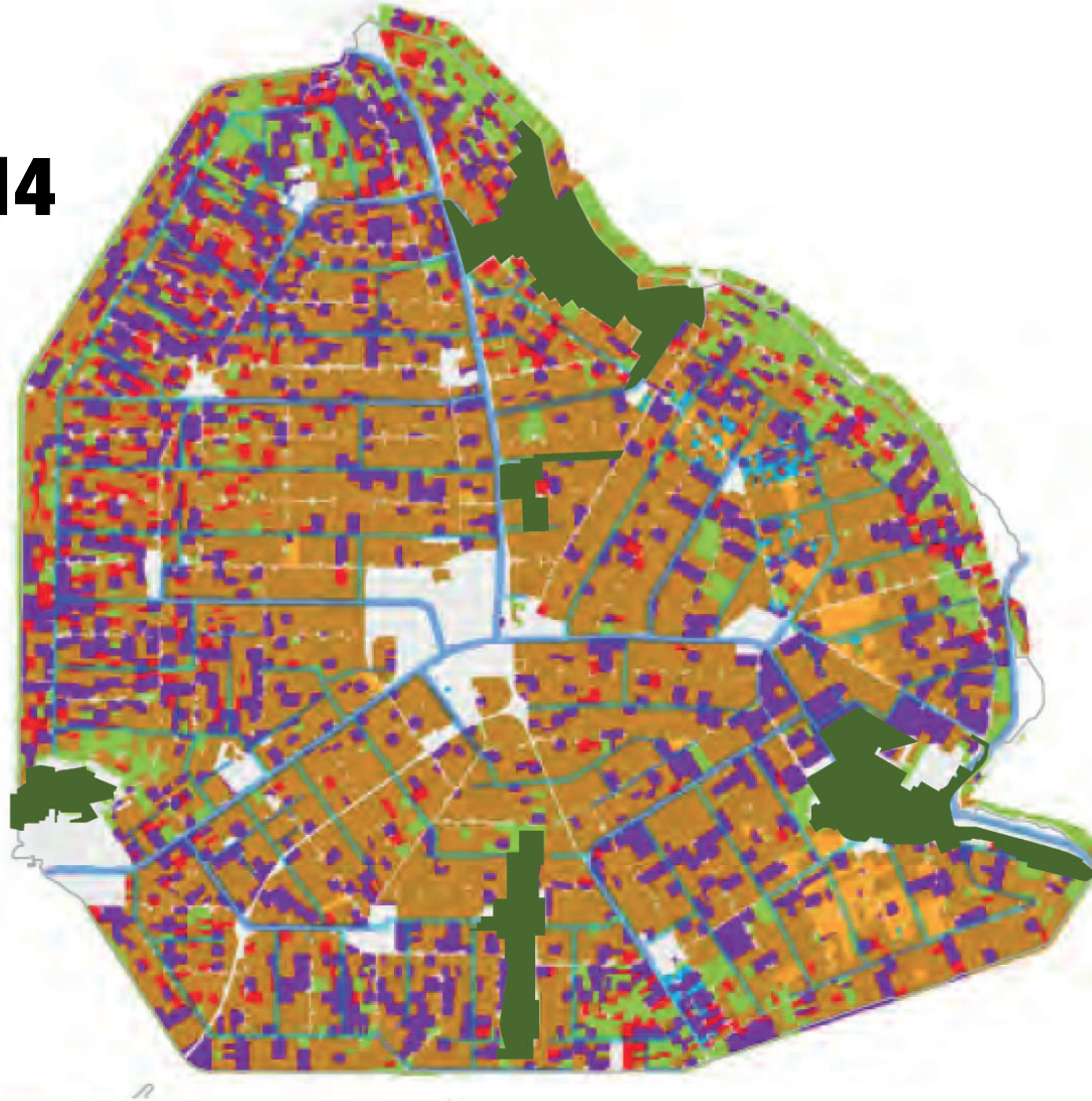

- Grasland
- Akkerland
- Bollen
- Tuinbouw
- Glastuinbouw
- Overige landbouwgewassen
- Bos / natuur

1945

1964

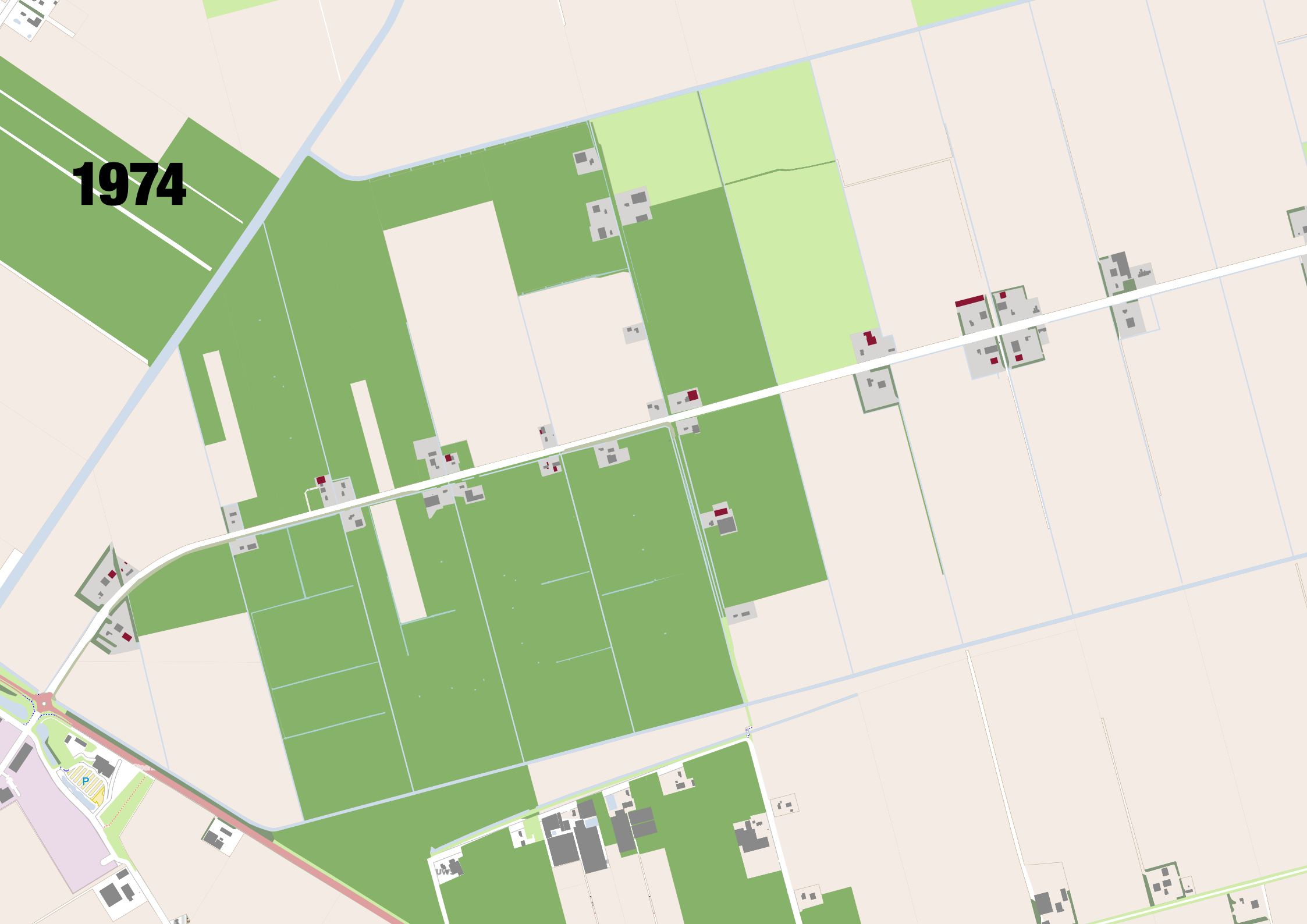
1974

1995

2015

Agrarische sector

<u>Oorspronkelijk:</u>

1577 bedrijven

Maximale kavelbreedte 300

Kavels tussen 12 - 48 ha

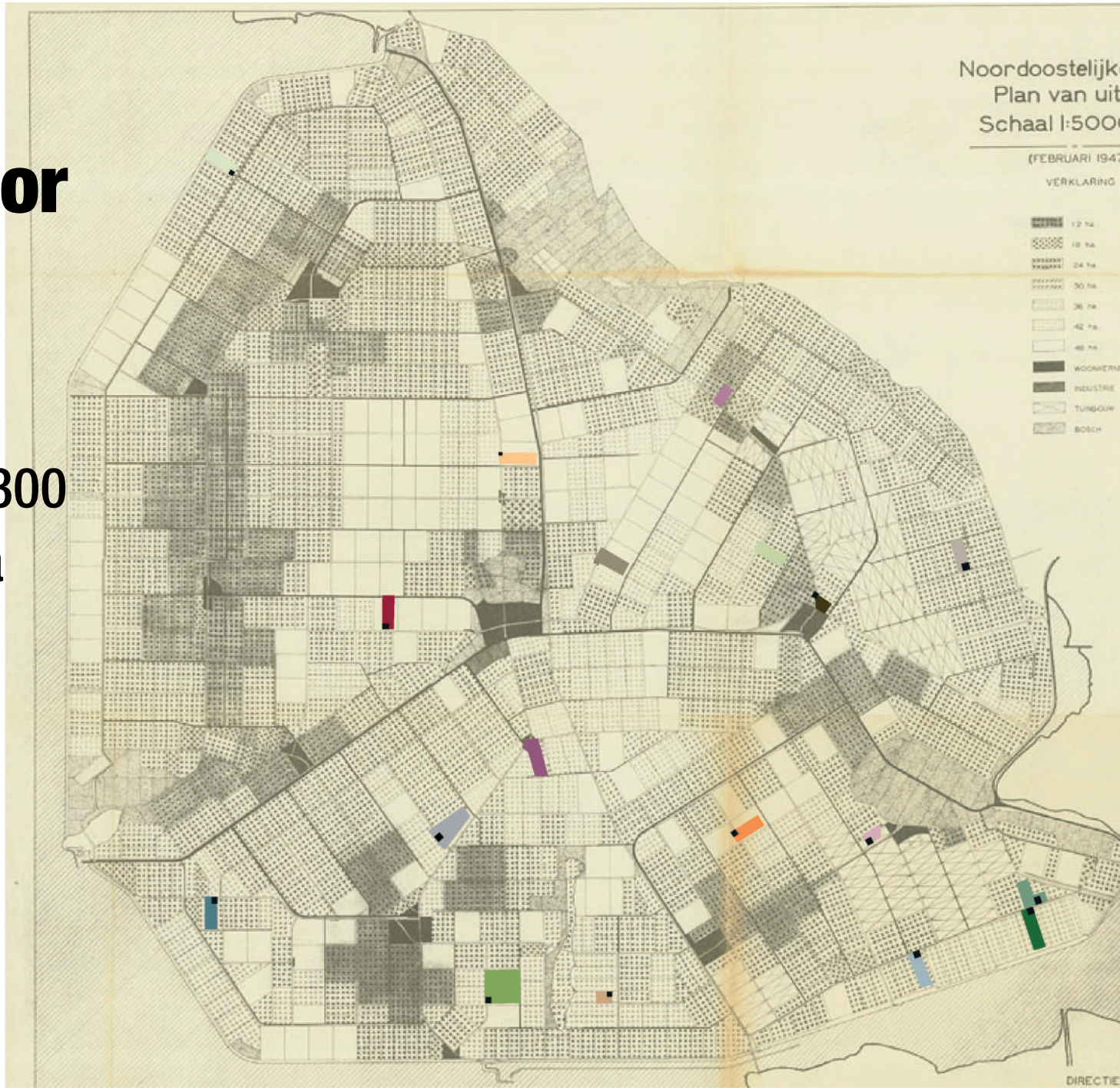

Agrarische sector

<u>Huidige polder:</u>

1290 bedrijven* in 2000

900- 1000 bedrijven* in 2015

Kavels verspreidt over de polder.

*(*land- en tuinbouw)*

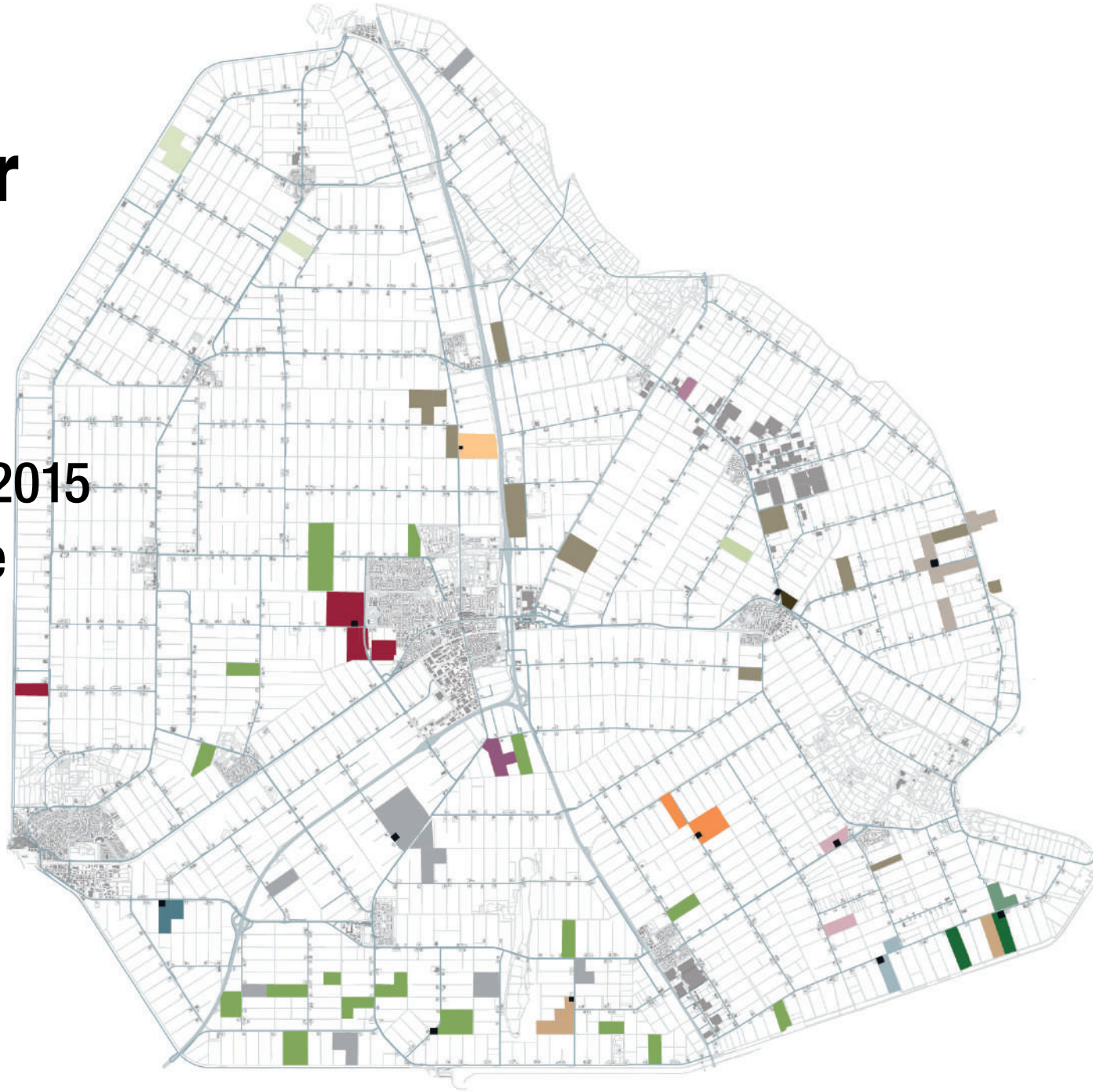

Agrarische aanverwante bedrijvigheid

Agrarische bedrijvigheid

- Loonbedrijf
- Adviesbureau
- Makelaar
- Machines
- Opleiding en onderzoek
- Overig

Recreatie en voorzieningen

In het oorspronkelijke ontwerp waren voorzieningen, recreatie en zorg voorzien in en rondom de dorpen

Recreatie en voorzieningen

- Natuur
- Recreatiegebied
- Horeca
- Verblijf
- Agrarisch
- Zorg
- Activiteiten
- Monumenten
- Haven

‘De wijngaard maakt onderdeel uit van arrangementen, dagtocht door de polder of het nabij gelegen Nationale Park Wieden-Weerribben’

CONCLUSIE 1

In het ruimtelijke systeem van de polder ontstaat fragmentatie

De uniformiteit van de polder is geen reflectie meer van het gebruik.

Grote waarde toegekend aan ruimtelijk concept als waardevol wederopbouwlandschap
– versterking daarvan is beleid van gemeente

Is de fragmentatie een probleem? spreiding agrarische percelen

Grote agrarische bedrijven werken niet meer vanuit 1 erf en kavel maar beslaan de hele polder.

Meer verkeersbewegingen.

INNOVATIEVE OPLOSSINGEN: KETENDENKEN

‘Voor de verder gelegen gronden maken we gebruik van mest van andere melkveehouderijen. Dat is efficiënt en scheelt enorm in het aantal verkeersbewegingen’

Foto: Romi Tweebeeke

‘Een ruilverkaveling door een onafhankelijke partij kan uitkomst bieden door percelen ter herschikken om zo een meer efficiënte bedrijfsvoering te bevorderen.’

Foto: Romi Tweebeeke

Is de fragmentatie een probleem?

Watersysteem gebasseerd op grote peilvakken.

Is dat af te stemmen met een gefragmenteerd gebruik?

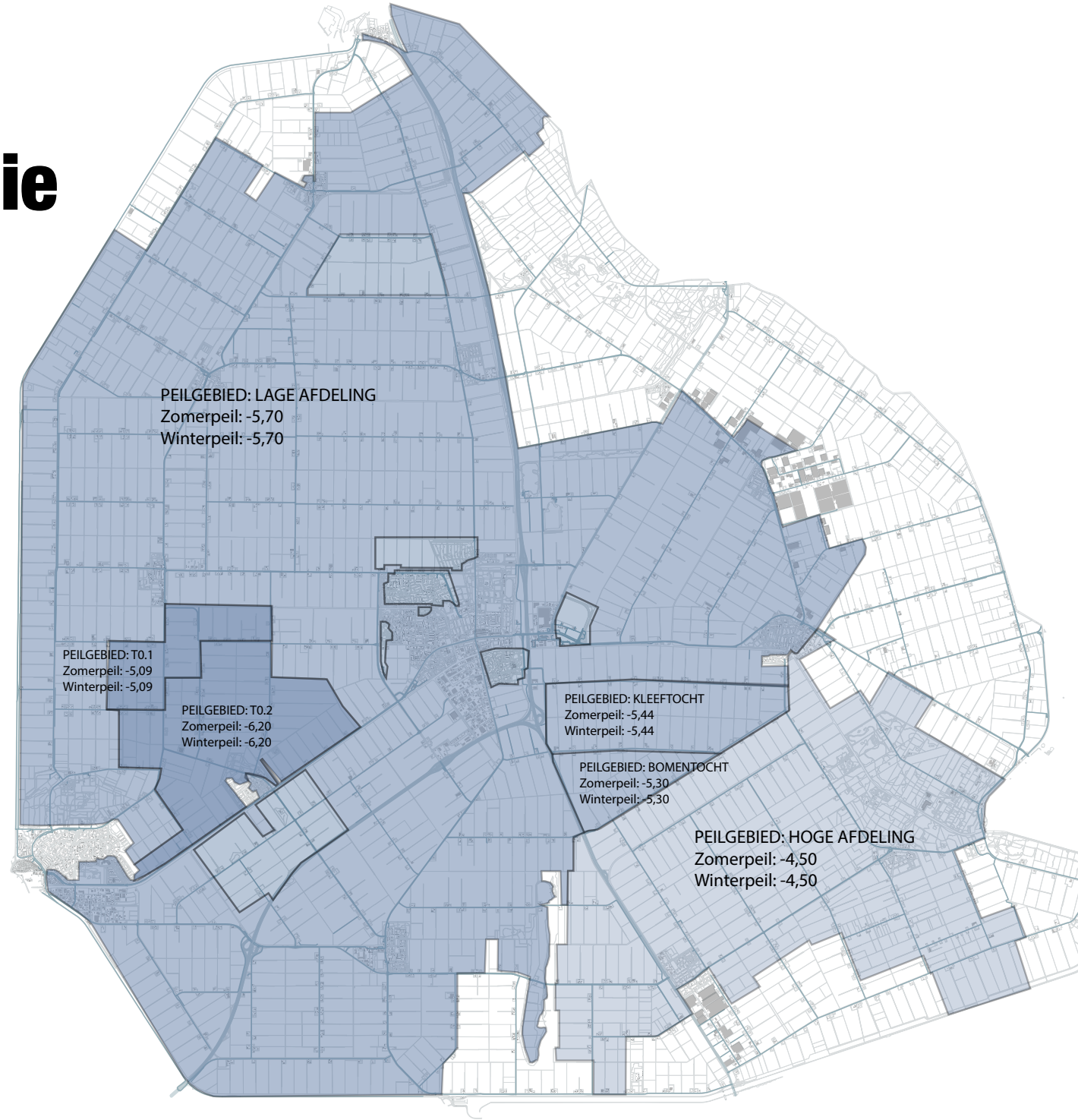

Is de fragmentatie een probleem?

Bodemdaling 2012-2050 niet overal gelijk.

INNOVATIEVE OPLOSSINGEN: PRECISIE LANDBOUW

‘De trekkers zijn uitgerust met gps-systemen zodat ze nauwkeurig kunnen zaaien en bemesten. Ik kijk uit naar de komst van drones, zo krijg je nog meer inzicht in welke delen van de grond het meest vruchtbaar zijn.’

Foto: Romi Tweebeeke

Is de fragmentatie een probleem?

recreatie en andere voorzieningen verspreid over het landelijk gebied

Is er voldoende kritieke massa voor de functies?

Wat is de invloed van het verschuiven van functies naar het buitengebied op de dorpen?

INNOVATIEVE OPLOSSINGEN

Structuurvisie NOP

nieuw polderplan

- Natuur ontwikkeling
- Zoekgebied dagrecreatie
- Woningbouw gepland
- Woningbouw optioneel
- Ontwikkeling bedrijventerrein
- Herstructurering bedrijventerrein
- Ontwikkeling glastuinbouw
- Verdichten landschap/ nieuwe landgoede
- Recreatief ontwikkel gebied
- Wateropgave/ bodemdaling
- Ecologische oevers
- Ecologische verbinding
- Herkenbare dorpenring
- Reserveren Zuiderzeespoorlijn
- Opwaarderen A50
- Herstel laanbeplanting

Gaat dit samen met de huidige fragementatie?

CONCLUSIE 2
Kennisnetwerken zijn gericht op individuele oplossingen en verbeteringen

Kun je deze individuele innovaties collectief maken?

Op welke schaal speelt dat?

CONCLUSIE 3
Erf concept is gedateerd

- Groot deel van de erven hebben geen agrarische functie meer
- Boerenerf naar burgererf
- Boerenerf naar recreatieve voorziening
- Boerenerf naar andere bedrijfsvoering (aannemerij)
- Burger naar burgererf

Ruimtelijke kwaliteit erven

Bij ontwikkeling van de erven wordt met
een cultuurhistorische en landschappelijke
bril naar de erven gekeken in plaats van een
economische

Ruimtelijke kwaliteit van erven

wordt niet als economische waarde gezien, omdat de landbouw nog steeds dominant is in de Noordoostpolder

‘In de routebeschrijving stelden ze niet een gerichte maar een alternatieve route langs de mooiste plekjes voor via Overijssel.’